

Duurzaamheidsbeleid 2014 - 2017

Een duurzamer Zuidhorn

Gemeente Zuidhorn

www.zuidhorn.nl/Wonen-en-leven/Duurzaamheid.htm

Zuidhorn, februari 2014

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
1.1.	Waarom duurzaamheidsbeleid?	3
1.2.	Minder beleidsnotities.....	3
1.3.	Doelstelling en beleidscyclus.....	3
2.	Evaluatie voorgaand beleid.....	4
2.1.	Klimaatbeleid 2008 – 2012.....	4
2.1.1.	Inleiding.....	4
2.1.2.	Gemeentelijke gebouwen en voorzieningen	4
2.1.3.	Woningbouw	4
2.1.4.	Utiliteitsgebouwen en bedrijven.....	5
2.1.5.	Verkeer en vervoer	5
2.1.6.	CO2-voetafdruk.....	5
2.1.7.	Wat kan er beter?	6
2.2.	Milieubeleid 2008 – 2012.....	6
2.2.1.	Wat ging goed?.....	6
2.2.2.	Wat kan beter?	7
3.	Waar werken we aan?	8
3.1.	Ons streefbeeld voor de lange termijn	8
3.2.	1 januari 2018.....	8
3.3.	Ambitieniveau	8
3.4.	Concrete, reële doelen per doelgroep.....	9
3.5.	Type projecten dat we oppakken	9
4.	Wat willen we bereiken in de komende vier jaar?	11
4.1.	Duurzame lokale economie.....	11
4.2.	Duurzaamheid onder de inwoners	11
4.3.	Duurzame ruimtelijke ontwikkelingen.....	12
4.4.	Duurzame gemeentelijke organisatie	12
5.	Wat is er nodig om de doelen te realiseren in de komende vier jaar?.....	14
5.1.	Projecten vastgesteld per jaar.....	14
5.2.	Borging in de organisatie	14
5.2.1.	Tijd en kennis.....	14
5.2.2.	Iedereen 'doet duurzaam'	14
5.3.	Financiën.....	14
	Bijlage 1: Meerjarenprogramma Duurzaamheid	16
	Bijlage 2: Verklaring afkortingen.....	21

1. Inleiding

1.1. Waarom duurzaamheidsbeleid?

Jarenlang is het een punt van discussie geweest, maar inmiddels zijn de meeste wetenschappers het er wel over eens: ons klimaat verandert. Dit zal grote gevolgen hebben: het weer gaat veranderen, ecosystemen worden aangetast, er komen meer periodes van langdurige droogte of juist hevige regenval, in droge gebieden zal de landbouwproductie drastisch dalen, de zeespiegel gaat stijgen en er ontstaat een tekort aan zoet (drink)water. Een van de belangrijkste oorzaken van deze klimaatverandering is de uitstoot van broeikasgassen. Deze ontwikkeling is al in gang gezet, maar de mate waarin de temperatuur op aarde zal stijgen en de ernst van de problemen die daaruit zullen voortvloeien hangt af van de snelheid en de omvang van onze oplossingen. Daaraan wil ook de gemeente Zuidhorn haar steentje bijdragen in de vorm van een ambitieus maar realistisch duurzaamheidsbeleid.

De gemeente Zuidhorn biedt een duurzame leefomgeving, die leefbaar is voor de huidige en voor volgende generaties.

In de periode 2014 – 2017 werken we aan concrete doelen, per doelgroep. De gemeente kan niet in haar eentje een duurzame leefomgeving realiseren, daar hebben we onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties hard bij nodig. Wij geven als gemeente het goede voorbeeld.

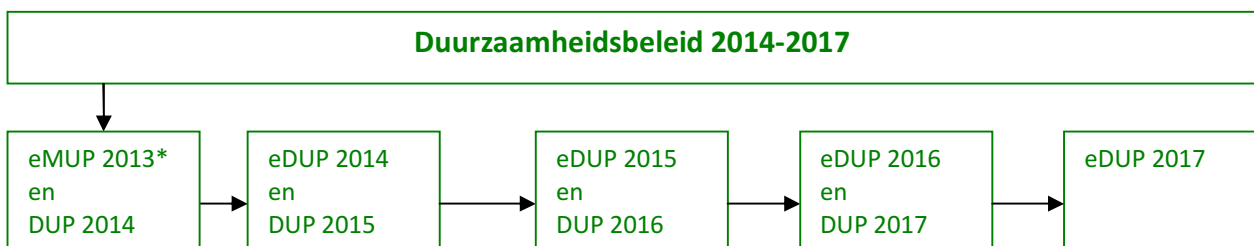
1.2. Minder beleidsnotities

Met dit Duurzaamheidsbeleid zetten wij een stap naar het verminderen van het aantal beleidsnotities, een wens van het College van B&W: het Milieubeleid en het Klimaatbeleid zijn hierin samengebracht. Juist als we kijken naar de stappen die nodig zijn om een duurzame leefomgeving te bieden, dan komen de thema's uit de beide plannen bij elkaar. In een duurzame leefomgeving zijn we zuinig met grondstoffen, zuinig met energie en wekken we duurzame energie op. We houden het water schoon, benutten duurzame energiebronnen en houden de bodem schoon. Natuurlijk zorgen we voor voldoende biodiversiteit en groen in de gemeente en ontwikkelen we bij voorkeur binnen de stedenbouwkundige structuren in plaats van nieuwe structuren aan te leggen.

1.3. Doelstelling en beleidscyclus

Wij kiezen er voor te werken aan een streefbeeld voor de lange termijn, waarmee we ver in de toekomst kijken. We zijn nooit 'klaar' met Zuidhorn mooier maken, want wat kán, wat (technisch) mogelijk is en wat móet gebeuren verandert steeds. In deze beleidsnota leest u wat wij graag willen bereiken. De acties die we uitvoeren om dit te bereiken vindt u in de bijlage in 'het meerjarenprogramma'. Aan het begin van ieder jaar stellen we een Duurzaamheids Uitvoerings Plan (DUP) op, waarin u acties zoals beschreven in het meerjarenprogramma kunt terug vinden. Aan het einde van elk jaar voeren we een evaluatie uit van het DUP van dat jaar. Centraal staat de vraag welke projecten er zijn uitgevoerd, hoe dit is verlopen en wat de redenen zijn voor het eventueel niet uitvoeren van projecten. Aan deze evaluatie wordt ook de inventarisatie voor het jaar daarna gekoppeld.

Vervolgens zullen we na vier jaar de onderliggende doelen bij het streefbeeld verscherpen/aanpassen en bepalen we waar we ons in die vier jaar op richten in een nieuw beleidsplan (met een meerjarenprogramma).

* eMUP is een evaluatie van het MilieuUitvoeringsPlan, dat is gebaseerd op het Klimaatbeleid 2008-2012 en het Milieubeleid 2008-2012. Het DUP is een DuurzaamheidsUitvoeringsPlan dat is gebaseerd op het Duurzaamheidsbeleid 2014-2017.

2. Evaluatie voorgaand beleid

2.1. Klimaatbeleid 2008 – 2012

2.1.1. Inleiding

Met het Klimaatbeleid 2008 – 2012 lag er voor de afgelopen jaren een stevige basis om met energiebesparing en duurzame energieopwekking aan de slag te gaan in de gemeente. De tussenstand van 2010, zoals vastgesteld door de gemeenteraad in mei 2010, laat zien dat er al een groot aantal projecten uitgevoerd was of in de startblokken stond. Terugkijkend naar de afgelopen jaren, zien we dat er grote stappen gezet zijn binnen de gemeentelijke organisatie, de eigen gebouwen en richting de inwoners en bedrijven van de gemeente. Zuidhorn is een voorbeeld voor andere gemeenten!

Hieronder benoemen we een aantal van de projecten dat is uitgevoerd. We zijn hierbij niet uitputtend, maar geven de parels weer. Met deze beknopte evaluatie willen we stil staan bij de projecten waarmee we grote stappen gezet hebben en een voorbeeldfunctie naar onze inwoners, maar ook naar andere gemeenten innemen. Per thema uit het Klimaatbeleid 2008 – 2013 benoemen we een aantal van deze parels. Tenslotte staan we ook stil bij wat beter kan in de komende jaren.

2.1.2. Gemeentelijke gebouwen en voorzieningen

Er zijn 10 gebouwen voorzien van een energielabel: het gemeentehuis, 3 sporthallen, 5 scholen en het Cultureel Centrum Zuidhorn. Met gemiddeld een label C scoort de gemeente Zuidhorn goed. In de 5 gemeentelijke gebouwen die de meeste energie verbruiken, zijn slimme meters geplaatst. Daarmee is het energieverbruik dagelijks af te lezen. Hiermee worden energieverliezen snel opgepikt. De slimme meters geven ook aanleiding om het energieverbruik te verlagen. In 2013 heeft een tussenevaluatie plaats gevonden van het project slimme meters¹. In de Quicksilver S., één van de sporthallen, is tijdens een renovatie een groot aantal maatregelen doorgevoerd. Voorbeelden hiervan zijn nieuwe ketels en LED-verlichting met aanwezigheids-sensoren.

Daarnaast heeft de gemeente met de aanschaf van nieuwe dienstwagens gekozen voor klimaatvriendelijke voertuigen, namelijk auto's die rijden op groengas (certificaten). Intussen rijden er 9 auto's van de gemeente op groen gas! We hebben de verwarming van het gemeentehuis tijdens een verbouwing aangepast zodat niet altijd het hele gebouw verwarmd wordt wanneer er slechts een paar ruimtes in gebruik zijn. Ook zijn er allerlei kleinere maatregelen getroffen, zoals het verminderen van papierverbruik, de overstap naar fairtrade koffie en thee en energiezuinige printers.

Binnen de gemeente zien we ook dat het denken over duurzaamheid is veranderd. Aanvankelijk was er scepsis over de CO₂ doelstellingen en de stappen die nodig zijn om de uitstoot te verlagen. In de loop van de jaren is dit, door hier stevig op in te zetten, veranderd in een groot draagvlak voor duurzaamheid, door de hele organisatie.

2.1.3. Woningbouw

De inwoners en ondernemers in de gemeente hebben een grote impact op de CO₂-uitstoot. Om de bewustwording te vergroten, wordt bijvoorbeeld jaarlijks uitvoerig stil gestaan bij de Nacht van de Nacht, waarin 'het donker' centraal staat. De campagnes Step2Save en vervolgens Slim Wonen Westerkwartier zijn er op gericht de inwoners te laten zien wat een aantal concrete maatregelen in de woning (bijvoorbeeld isolatie, HR++ glas, zonnepanelen) oplevert aan energiebesparing, comfort en lagere lasten. De nieuwe woonwijk Oostergast wordt zo energiezuinig mogelijk gerealiseerd en er is een Excellent gebied aangewezen. Hier zijn 17 woningen opgeleverd met een EPC die 25% lager is dan de voorgeschreven norm. Deze woningen zijn minimaal 25% energiezuiniger dan een 'normale' woning.

---

¹ Deze evaluatie is aangeboden aan de gemeenteraad van Zuidhorn middels een brief in 2013.

De jeugd heeft de toekomst, zeker in een thema als duurzaamheid. Op de basisscholen in de gemeente is een duurzaamheidscampagne uitgevoerd, waarin Doortje Duurzaamheid & Energy Man met de bovenbouwleerlingen de school hebben gescand ('hoe duurzaam is jouw school?'), maar ook allerlei tips en voorbeelden hebben gegeven van wat je zelf kunt doen om thuis energie te besparen.

2.1.4. Utiliteitsgebouwen en bedrijven

Een groep ondernemers uit de gemeente heeft zich gecommitteerd aan Slim Wonen Westerkwartier. Zij hebben de woning van een inwoner verbouwd tot voorbeeldwoning voor energiebesparing. Het soort woning dat voor dit project is gebruikt is een veel voorkomende woning in onze gemeente en sindsdien noemen we de bewoners van de woning onze energieambassadeurs!

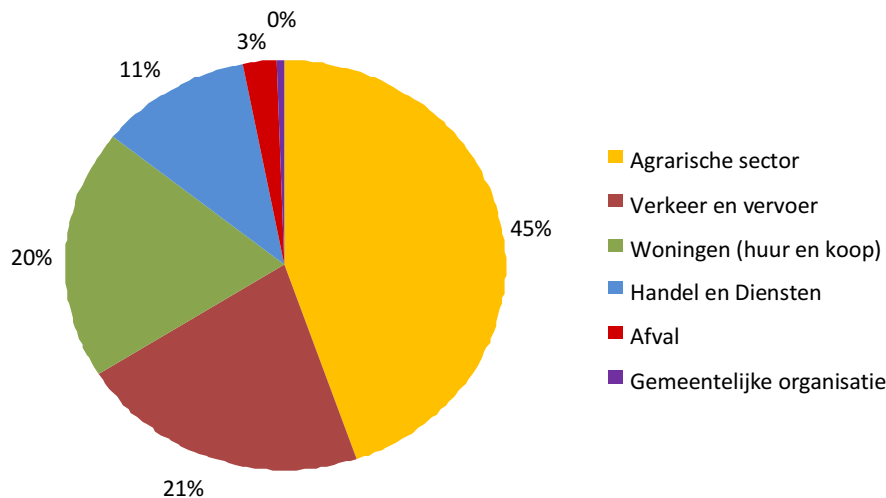
Een ander project betrof het in kaart brengen hoeveel energie de boerenbedrijven in Zuidhorn gemiddeld verbruiken, wat de grootste energieverbruikers zijn en welke oplossingen daarvoor kunnen worden aangedragen. Met deze informatie kunnen we een vervolgproject opzetten.

2.1.5. Verkeer en vervoer

Om de keuze voor alternatieve brandstoffen mogelijk te maken, zijn er in zowel Zuidhorn als Aduard laadpunten gerealiseerd voor elektrische auto's. Ook zet Zuidhorn hoog in op goede openbaar vervoersmogelijkheden, er rijdt bijvoorbeeld een extra trein in de spits tussen Groningen en Zuidhorn. Ook zet de gemeente in op een transferium in Grijpskerk en Zuidhorn. Verder hebben we campagne gevoerd om het bewustzijn in het beperken van vervoer te vergroten, zoals in 'Met belgerinkel naar de winkel'.

2.1.6. CO₂-voetafdruk

De totale CO₂-uitstoot van het grondgebied van de gemeente Zuidhorn bedroeg in 2010 circa 205 kiloton (kton). De verdeling van de CO₂-uitstoot over de sectoren is samengevat in figuur 2.1.

Figuur 2.1 CO₂-voetafdruk gemeente Zuidhorn van 2010

De agrarische sector is met 45% (circa 92 kton) verantwoordelijk voor het grootste gedeelte van de CO₂-uitstoot, gevolgd door de sector verkeer en vervoer met 21% (circa 44 kton). De sector woningen is verantwoordelijk voor 20% van de CO₂-uitstoot (circa 40 kton) en de sector Handel en diensten is verantwoordelijk voor 11% van de CO₂-uitstoot (circa 23 kton) in de gemeente. De kleinste sectoren als het gaat om CO₂-uitstoot zijn afval en de gemeentelijke organisatie die respectievelijk 3% (circa 5 kton) en 0,5% (circa 1 kton) van de uitstoot in de gemeente veroorzaken.

De eerder genoemde doelstellingen (2012 als organisatie klimaatneutraal en in 2020 de gemeente als grondgebied klimaatneutraal) kunnen we om twee redenen als te ambitieus beschouwen:

1. De gemeente heeft op de grootste CO₂-uitstoters (agrariërs en verkeer & vervoer) maar weinig invloed.
2. De autonome ontwikkeling (veroorzaakt door bijvoorbeeld Europese en nationale wet- en regelgeving en veranderingen in gedrag van mensen) gaat langzaam.

Ter vergelijking: één huishouden stoot gemiddeld per jaar 5 ton CO₂ uit. Om met bomen deze hoeveelheid te compenseren, moeten bijna 10 miljoen bomen in de tropen een jaar lang groeien. Vier 3-MegaWatt windturbines leveren een reductie op van 11,5 kton CO₂: er zijn dus 71 windturbines nodig om de totale uitstoot van Zuidhorn te compenseren. De raad heeft in haar nota 'Als de zon doorbreekt' de totale potentie voor Zuidhorn bepaald op 42.500 panelen. Uitgaande van een opbrengst van circa 80 kWh per paneel van circa 1,5 m², is de totale opbrengst 5.100.000 kWh. Hiermee wordt een totale CO₂-reductie (zon versus grijs) gerealiseerd van bijna 2 kton. Deze getallen geven een indruk van de grote opgave die we onszelf gesteld hadden.

De volledige rapportage over de CO₂-voetafdruk voor de gehele gemeente, waar ook de voetafdruk voor de gemeentelijke organisatie onderdeel van uitmaakt, is in te lezen op www.zuidhorn.nl/voetafdruk.

2.1.7. Wat kan er beter?

Er zijn veel goede dingen gedaan. We moeten ook constateren dat sommige dingen beter kunnen: zo zijn in de loop der jaren veel projecten uitgevoerd, die we in 2008 niet in beeld hadden en die ad hoc zijn toegevoegd. Ook is een aantal projecten die we wel voorzien hadden, niet uitgevoerd.

In 2008 is een actieplan opgesteld, met projecten voor de korte termijn (1 à 2 jaar). Na dit actieplan zijn geen andere actieplannen of jaarplannen meer vastgesteld, mede doordat er steeds nieuwe projecten ontstonden los van de actieplannen. Dit nemen we als aandachtspunt mee naar de toekomst. Met het vaststellen van nieuw beleid, werken we met uitvoeringsplannen, voorheen het MUP (Milieu Uitvoerings Plan) vanaf nu het DUP (Duurzaamheids Uitvoerings Plan). Jaarlijks beschrijven we wat onze plannen voor dat jaar zijn en na afloop van dat jaar evalueren we in hoeverre we onze plannen gerealiseerd hebben (voorheen genoemd het eMUP, nu het eDUP –evaluatie Duurzaamheids Uitvoerings Plan).

Het Klimaatbeleid was zeer ambitieus, met de doelstelling om als gemeentelijke organisatie in 2012 en als gehele gemeente in 2020 klimaatneutraal te zijn. Het is echter niet te bepalen hoeveel CO₂ er met de verschillende projecten bespaard is, hiertoe zijn onvoldoende gegevens beschikbaar. Ook is het voor een deel van de projecten überhaupt niet mogelijk om dit in beeld te krijgen, bijvoorbeeld voor gedragsveranderende campagnes. Als extra aandachtspunt nemen wij dus mee dat we ook moeten accepteren dat sommige resultaten niet te meten zijn.

De doelstelling om in 2020 klimaatneutraal te zijn wordt dus losgelaten, maar er wordt weldegelijk gestreefd naar een reductie van de CO₂ uitstoot. De mate van CO₂ reductie hangt in sterke mate af van onze agrarische sector. Zij zijn verantwoordelijk voor het grootste deel van de CO₂ uitstoot in de gemeente, namelijk 45%. We zijn ons bewust van de geringe invloed die we hebben op deze sector, maar het is van belang om het gesprek aan te blijven gaan met onze agrariërs over wat zij kunnen doen om hun CO₂ uitstoot te reduceren. Hierbij kan samenwerking worden gezocht met LTO, voor informatie over hun aanpak en ambities omtrent CO₂ reductie in de agrarische sector.

2.2. Milieubeleid 2008 – 2012

2.2.1. Wat ging goed?

Het Milieubeleid richtte zich op de wettelijke taken die de gemeente heeft ten aanzien van afval, bodem, water, geluid, externe veiligheid en handhaving, aangevuld met de doelen vanuit het klimaatbeleid. Ook hier zullen we een aantal 'parels' benoemen.

De afvalinzameling is in 2012 gezamenlijk aanbesteed met de gemeenten Grootegast en Marum. Er is een nieuw registratiesysteem opgezet en de afvalinzamelaar werkt met logische routes om afstanden zo beperkt mogelijk te houden. In onze gemeente worden een aantal afvalstromen gescheiden aangeboden aan inzamelaars. We hebben een inzamelaar die het huisvuil verzamelt in minicontainers en een inzamelaar die oud ijzer, oud papier, kleding, glas en schillen verzamelt. Door deze afvalstromen gescheiden in te zamelen, wordt

het mogelijk deze stromen weer als grondstof te gebruiken. Dit voorkomt dat nieuwe grondstoffen moeten worden gewonnen. Een belangrijke ontlasting van het milieu!

We hebben een pilot gedraaid om aanbestedingen op het gebied van weg en waterbouw te verduurzamen. De resultaten zijn positief en willen we graag meer vorm gaan geven. Daarbij denken we bijvoorbeeld aan het toepassen van duurzame materialen, vervoersbewegingen zoveel als mogelijk beperken en gebruik maken van lokale voorzieningen. Jaarlijks vervangen we gemiddeld 150 lichtmasten voor energiezuinige lichtbronnen. Door actieve handhaving is nieuwe bodemverontreiniging tot een minimum beperkt.

In de aanbesteding van de onkruidbestrijding kozen wij er voor te gaan werken met de DOB-methode; Duurzaam Onkruid Bestrijden. Om onnodig werk te voorkomen, zijn we voor het onderhoud en schoonmaken van kolken gaan werken met een beeldbestek: de kolken worden pas schoongemaakt als ze niet meer aan het kwaliteitsbeeld voldoen.

Voor het bodembeleid werken we samen in provinciaal verband, vanwege deze samenwerking worden de bodemkwaliteitskaarten en de bodembeheernota apart vastgesteld door uw gemeenteraad. Daarnaast heeft de gemeenteraad het verbreed Gemeentelijk RioleringsPlan (vGRP) vastgesteld. Met dit verbrede beleid kiest de gemeente er voor steeds meer gescheiden riolen aan te leggen. De inwoners worden gestimuleerd het hemelwater zoveel mogelijk zelf op te vangen en te gebruiken, bijvoorbeeld door het aanbieden van korting op regentonnen.

2.2.2. Wat kan beter?

We willen al een aantal jaren meer aandacht besteden aan scholing en bewustwording van inwoners op het gebied van milieu. Dit komt nog niet goed van de grond. In samenwerking met het NDCE, het centrum voor natuur-, duurzaamheids- en cultuureducatie, willen we hier komende jaren aan werken. Ook willen we meer aandacht besteden aan gebiedsontwikkeling en natuur & recreatie.

3. Waar werken we aan?

3.1. Ons streefbeeld voor de lange termijn

We willen onze gemeente duurzaam ontwikkelen, op een manier die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen. Een goede balans tussen 'people, planet en profit' is nodig; tussen sociale, ecologische en economische belangen.

Om ook in de toekomst in behoeften te kunnen voorzien, moet rekening worden gehouden met de schaarste van hulpbronnen. De oppervlakte van de aarde is eindig; we kunnen niet alles volbouwen, noch alles in gebruik hebben voor voedselproductie. De grondstoffen die de aarde ons biedt kunnen opraken. En er zijn grenzen aan wat onze natuurlijke omgeving kan opnemen. Hierin zien we aspecten terug als het zuinig zijn met grondstoffen, zo min mogelijk energie gebruiken, schoon en voldoende water, duurzame energie opwekken en gebruiken, een gezonde, schone bodem, zo min mogelijk hinder (geluid, lucht, fijn stof) en voldoende biodiversiteit en groen.

In 'We doen het voor Zuidhorn', de routeplanner voor organisatieontwikkeling, is waarom we doen wat we doen omschreven als 'wij doen ons werk omdat we onze gemeente mooi willen houden en elke dag mooier willen maken'. Vertalen we dit door naar hoe wij aan duurzaamheid werken, dan komen we tot het volgende streefbeeld voor de lange termijn:

De gemeente Zuidhorn biedt een duurzame leefomgeving, die leefbaar is voor de huidige en voor volgende generaties.

We hangen hier bewust geen jaartal aan. Er is niet een doeljaar te benoemen waarin we hiermee 'klaar' zijn. We blijven altijd aan dit streefbeeld werken. Want wat wij verstaan onder een duurzame leefomgeving kan veranderen. De ontwikkelingen in de wereld om ons heen gaan snel. Wat nu nog onhaalbaar lijkt, kan door technische ontwikkelingen ineens dichtbij komen. Nu is 'duurzaam' nog niet door elke inwoner en ondernemer omarmd, maar het kan zomaar dat dit de komende jaren in sneltreinvaart wel gebeurt. Samen met onze inwoners en ondernemers geven we invulling aan de duurzame leefomgeving en samen werken wij daar aan.

3.2. 1 januari 2018

In het kader van 'Grenzeloos G(r)onnen'² is het reëel om te verwachten dat wij per 1 januari 2018 gefuseerd zijn met andere gemeenten. Op dat moment verandert onze organisatie flink. Welke toekomstvisie heeft de nieuwe gemeente? Hoe ziet zij duurzaamheid en geeft zij invulling aan een duurzame leefomgeving? Met het Duurzaamheidsbeleid 2014 – 2017 leggen we de basis voor onze werkzaamheden in de jaren tot aan de herindeling. In het traject naar een mogelijke fusie wordt ook een gezamenlijk duurzaamheidsbeleid meegenomen. Wij zullen alles doen om er voor te zorgen dat er ook na 1 januari 2018 weer nieuwe stappen worden gezet naar ons streefbeeld van een duurzame leefomgeving.

In de nu volgende hoofdstukken werken we voor de verschillende doelgroepen in onze gemeente uit welke concrete, reële doelen we gerealiseerd willen hebben.

3.3. Ambitieniveau

Onderstaande tabel geeft ons inzicht in het ambitieniveau dat we willen bereiken per thema. De kleuren geven aan met welke ambitie we op dit moment aan de thema's werken. De pijlen laten zien welke thema's in de periode 2014 – 2017 met meer ambitie worden opgepakt. *Een pijl binnen een cel* wil zeggen dat we meer willen doen aan het thema. *Een pijl die over celgrenzen heen wijst*, betekent dat we een sprong willen maken naar een hoger ambitieniveau.

---

² Advies over de maatschappelijk urgente vernieuwing van de bestuurlijke organisatie en de bestuurscultuur in Groningen.

Thema's	Huidige situatie en ambitie			
	Basis	Actief	Vooruitlopend	Innovatief
Water en riolering				
Bodem				
Energiezuinige gemeentelijke gebouwen en voorzieningen				
Energiezuinige woningbouw en energiezuinig wonen			→	
Energiezuinige utiliteitsgebouwen				
Energiezuinige bedrijven				
Afval			→	
Geluid				
Licht		→		
Externe veiligheid				
Duurzaam verkeer & vervoer				
Natuur & biodiversiteit		→		
Luchtkwaliteit				
Geur				
Opwekken duurzame energie			→	
Duurzaam inkopen			→	
Communicatie		→		

Basis

Wettelijke verplichting

Actief

Minimaal het landelijk gemiddelde inspanningsniveau volgen

Vooruitlopend

Bovengemiddelde inspanningen leveren

Innovatief

De bovengemiddelde inspanningen invullen met nieuwe aanpakken en methodieken en (mede) trendsetter zijn

3.4. Concrete, reële doelen per doelgroep

De gemeente Zuidhorn kan niet in haar eentje zorgen voor een duurzame leefomgeving. Hier zijn de inwoners, ondernemers en organisaties in de gemeente hard bij nodig! In dit Duurzaamheidsbeleid werken we dan ook doelgroepgericht in plaats van themagericht. Wij zullen bijvoorbeeld geen algemeen doel rondom afvalscheiding noemen, maar geven wij per doelgroep aan wat we met afvalscheiding willen bereiken.

Doelgroepen waar wij ons op richten:

1. Lokale economie
Agrariërs, MKB, industrie
2. Inwoners
Bijvoorbeeld gericht op woningeigenaren (huur & koop), of gericht op automobilisten, maar ook bijvoorbeeld via voorzieningen voor inwoners (welzijn)
3. Betrokkenen bij ruimtelijke ontwikkelingen
4. Eigen gemeentelijke organisatie

In de hoofdstukken hierna worden per doelgroep de doelen verder uitgewerkt.

3.5. Type projecten dat we oppakken

Het geven van het *goede voorbeeld* vertalen we naar projecten die wij voor de gemeentelijke organisatie oppakken. Wij gaan actief aan de slag met onze eigen gebouwen en geven zo het goede voorbeeld naar andere doelgroepen, zodat zij gestimuleerd en geïnspireerd worden. Ook intensiveren wij ons duurzaam inkopen, zodat wij met de keuzes die we bij inkoop maken laten zien hoe belangrijk duurzaamheidsaspecten voor ons zijn.

Binnen alle doelgroepen zijn er *natuurlijke momenten* die een grote kans bieden om aan de slag te gaan met duurzaamheid. Deze momenten identificeren we en daaraan koppelen we projecten. Het moment dat ondernemers of woningeigenaren besluiten tot verbouwing of renovatie van hun panden, is zo'n natuurlijk moment. We stimuleren vanuit de gemeente dat op zo'n moment wordt besloten om met duurzame

materialen te werken, om energiebesparing door te voeren en dat er wordt bekeken of hemelwater kan worden afgekoppeld en benut in het eigen gebouw of tuin.

Het is voor de gemeente niet binnen alle doelgroepen even gemakkelijk om *invloed* uit te oefenen. We hebben via vergunningverlening en handhaving invloed op de ondernemers en agrariërs die onder de Wet milieubeheer vallen. De mogelijkheden die dit biedt om verduurzaming door te laten voeren zijn beperkt tot datgene wat de wet voorschrijft, zoals energiebesparing bij grootverbruikers van elektriciteit en/of gas door het verplicht doorvoeren van maatregelen met een terugverdientijd korter dan vijf jaar. Op onze inwoners hebben wij weinig directe invloed. Door middel van communicatie proberen we hen te stimuleren. Ook faciliteren we initiatieven van onze inwoners en stimuleren we hen om initiatieven te ontplooiën. Per doelgroep is in de doelstellingen zichtbaar op welke manier wij onze invloed benutten.

Heel bewust kiezen we ervoor om met de agrariërs in gesprek te gaan over de mogelijkheden om tot verduurzaming te komen. Zij veroorzaken de meeste CO₂-uitstoot in de gemeente, maar wij hebben weinig directe invloed op de sector. Door in gesprek te gaan proberen we tot *CO₂-reductie* en andere milieuwinst te komen. Per doelgroep bekijken we of er grote klappers te maken zijn voor CO₂-reductie of andere milieuwinst. Zijn die er, dan vertalen we dit naar een concreet doel voor deze doelgroep.

4. Wat willen we bereiken in de komende vier jaar?

4.1. Duurzame lokale economie

De agrarische sector is verantwoordelijk voor 45% van de CO₂-uitstoot binnen de gemeente. De ondernemers voegen daar nog eens 11% aan toe. Samen veroorzaakt de lokale economie dus meer dan de helft van de totale CO₂-uitstoot. Daarnaast hebben de lokale ondernemers ook een grote rol in andere aspecten van duurzaamheid, als het scheiden van afval, zuinig omgaan met grondstoffen, schoon houden van water en bodem, zuinig zijn met watergebruik en voorkomen van hinder (geluid, licht, stof, luchtverontreiniging, geur) voor de inwoners. Maar ook social return on investment of het opzetten van leer-werk-trajecten zijn belangrijke verantwoordelijkheden van de ondernemers.

Voor 1 januari 2018 zijn door de agrariërs en de ondernemers stappen gezet om duurzamer te ondernemen. De gemeente heeft direct invloed op de ondernemers via vergunningverlening en handhaving. Wij willen bij elke aangevraagde vergunning met de ondernemer spreken over energiebesparing en overige verduurzaming. Er is begin 2018 inzicht in de grootverbruikers van energie en 10% van deze ondernemers hebben de wettelijk verplichte energiebesparende maatregelen (terugverdientijd korter dan vijf jaar) uitgevoerd.

De gemeente heeft ook een stimulerende, informerende en faciliterende rol. We spreken jaarlijks met ondernemers en agrariërs over duurzaam ondernemen, waarbij één onderwerp wordt uitgediept. We starten ten minste vier projecten waarin ondernemers hun energieverbruik met ten minste 2% per jaar verlagen. We onderzoeken of er binnen de gemeente reststromen als grondstoffen kunnen worden benut.

4.2. Duurzaamheid onder de inwoners

Onze inwoners kunnen een grote bijdrage leveren aan een duurzame leefomgeving. Zij maken deel uit van deze leefomgeving en hebben zowel op sociaal, ecologisch als economisch vlak veel invloed. Grofweg 80% van de woningen in de gemeente zijn van particuliere woningeigenaren. De overige 20% zijn huurwoningen. Het grootste deel van de woningen in de gemeente is gebouwd vóór 1970 en zijn over het algemeen niet goed geïsoleerd. Dit betekent dat er in de bestaande woningvoorraad nog een forse energiebesparing te realiseren is. Maar niet alleen het energieverbruik van de woning is iets waar inwoners invloed op hebben, we kunnen ook denken aan:

- het energiegedrag van inwoners (in welke mate is men bewust van deze invloed?),
- zuinig zijn met water,
- opvangen en gebruiken van hemelwater,
- het gescheiden inzamelen van afval,
- de hoeveelheid en de soorten groen in de tuin,
- wegbrengen van tuinafval,
- de keuze voor materialen die gebruikt worden in de tuin of in het huis,
- etc.

Wij zetten in ieder geval tot medio 2015 'Slim Wonen Westerkwartier' voort, waarmee we laten zien wat er mogelijk is in het energiezuinig renoveren van woningen. We stimuleren onze inwoners om ook op andere manieren meer duurzaam te wonen, bijvoorbeeld door compostvaten met korting aan te blijven bieden. De voorlichting over gescheiden afvalinzameling wordt voortgezet en ook vertellen we onze inwoners meer over het belang van groen en de rol die zij hier zelf in kunnen spelen.

Voorzieningen voor onze inwoners, zoals scholen, sportvoorzieningen, welzijnsinstellingen en dorpshuizen, willen we ook inzetten om bewustwording te creëren, educatie en voorlichting te geven over duurzaamheid. Door bijvoorbeeld de gebouwen aan te pakken en, door lespakketten aan te bieden via scholen. Maar ook via sportclubs kunnen trajecten worden gestart om groepen jongeren en volwassenen te betrekken bij duurzaamheid.

4.3. Duurzame ruimtelijke ontwikkelingen

Ruimtelijke ontwikkelingen, het (opnieuw) inrichten van gebieden, is dé kans om direct een duurzame leefomgeving te realiseren. Dit vraagt een integrale benadering van een ontwikkeling. In de planontwikkeling worden alle beleidsdoelen van de gemeente samengebracht. Vervolgens vindt een gedegen afweging plaats van belangen, waarbij duurzaamheid naast de overige belangen een volwaardige plaats dient te krijgen. Om duurzame ruimtelijke ontwikkelingen te realiseren, stellen we de volgende uitgangspunten voor:

- duurzaam ruimtegebruik,
- toepassing van de SER-ladder waar mogelijk, met name buiten de 'ontwikkelings-as',
- inbreiding gaat voor uitbreiding, voor een optimale benutting van het bestaande verstedelijkte gebied,
- een Energie Prestatie op Locatie (EPL) van tenminste 8,
- zonverkaveling voor nieuwbouwwoningen,
- een gescheiden rioolstelsel, waarin riool- en hemelwater gescheiden worden afgevoerd,
- een aantrekkelijke, karakteristieke en kwalitatief goed onderhouden groenstructuur met een hoge biodiversiteit,
- zoveel als mogelijk materialen hergebruiken (bijvoorbeeld het toepassen van beton-/metselpuin in wegfunderingen, gerecycled pvc in rioolbuizen etc),
- een Energie Prestatie Coëfficiënt (EPC) voor nieuwbouwwoningen die ten minste 25% lager is dan de geldende norm in het Bouwbesluit,
- een EPC voor utiliteitsgebouwen die ten minste 10% lager is dan de geldende norm in het Bouwbesluit,
- voldoende mogelijkheden voor ontmoetingen tussen inwoners en aanwezigheid van voorzieningen.

4.4. Duurzame gemeentelijke organisatie

Zoals in hoofdstuk 2 al is beschreven, staat voor ons voorop dat wij het goede voorbeeld willen geven. Ook willen we kansen pakken en die projecten doen waar wij als gemeente invloed op hebben. Juist met projecten binnen onze eigen gemeentelijke organisatie komen al deze aspecten bij elkaar: maatregelen zijn relatief gemakkelijk te realiseren zonder afhankelijkheid van derden. Ontwikkelingen worden op de voet gevolgd, waar nodig en/of mogelijk pakken we uitdagingen in samenwerking aan.

Voor onze eigen bedrijfsvoering hanteren we de 'Trias Energetica':

- Besparen, o.a. op elektriciteit- en gasverbruik, op autobrandstoffen, op materiaalgebruik.
- Duurzame elektriciteit, gas, autobrandstoffen en materialen gebruiken.
- Het nog benodigde niet-duurzame deel zo effectief mogelijk opwekken of produceren.

We vertalen deze drietrapsraket naar de werkvelden waar de gemeente zelf de meeste duurzaamheidswinst kan boeken. In de eerste plaats zijn dit onze eigen gebouwen, ons maatschappelijk vastgoed. We willen deze gebouwen verduurzamen, door minder energie en water te verbruiken en ze zo comfortabel en toekomstbestendig mogelijk maken. Hiervoor moet het te actualiseren MeerjarenOnderhoudsPlan verduurzaamt worden en daar is expertise voor nodig. De huidige situatie dient te worden geïnventariseerd, waaruit acties moeten worden bepaald en budget moet worden vastgesteld om ons maatschappelijk vastgoed te verduurzamen. Ook onderzoeken we de mogelijkheden voor duurzame energieopwekking.

Ook in de openbare ruimte heeft de gemeente een belangrijke taak. In civiele werken en wegenonderhoud, in de openbare verlichting, in de inrichting, het beheer & onderhoud van de openbare ruimte en in het (riool)waterbeheer kunnen we ook duurzame keuzes maken. We kiezen bij al deze activiteiten voor duurzame materialen, besteden werken en diensten duurzaam aan, kiezen voor energiezuinige uitvoeringen, koppelen verhard oppervlak af van het vuilwaterriool en zorgen voor een hoge biodiversiteit in het openbaar groen. Ook nemen we waar mogelijk social return on investment mee in aanbestedingen. Een laatste belangrijk aandachtspunt bij werken in de openbare ruimte is om ruimschoots aandacht te besteden aan de bewoners en gebruikers van een gebied qua informatievoorziening, het beperken van hinder, het creëren van recreatiemogelijkheden (gescheiden fietsroutes bijvoorbeeld) en participatie in de planvorming.

Reststromen worden steeds minder als afval, maar als grondstof gezien. Om reststromen als grondstof te kunnen gebruiken, is het zaak deze zoveel als mogelijk gescheiden in te zamelen. Op dit moment zamelt de gemeente al veel verschillende afvalstromen gescheiden in. Met ondernemers gaan we in gesprek om te bepalen of zij gescheiden ingezamelde stromen als grondstof kunnen gebruiken of behoefte hebben aan een

extra inzameling (kringlopen sluiten). Dit alles zoveel mogelijk in samenwerking met de andere Westerkwartier gemeenten.

We willen de huidige kwaliteit van de bodem te behouden. Waar mogelijk wordt het saneren van bestaande verontreinigingen gestimuleerd. Bij constatering van (mogelijk) bodemverontreinigende handelingen wordt opgetreden. We borgen de kwaliteit van onze bodem met de Nota Bodembeheer en de Bodemkwaliteitskaarten. Acties voortvloeiende uit de 'Kaderrichtlijn Water' voeren we uit. Waterberging is onderdeel van nieuwbouwprojecten en het stimuleren van het gebruik van hemelwater zetten we voort. Tevens continueren we de afkoppeling van hemelwater door de aanleg van gescheiden rioolstelsels.

Bij nieuwbouw, herinrichtingsplannen en aanleg van nieuwe wegen gaan we uit van de grenswaarden uit de Wet geluidhinder. Het aantal te volgen procedures voor het stellen van hogere grenswaarden zal tot een minimum beperkt blijven. De ontwikkelingen rondom het treinspoor tussen Groningen en Grijpskerk, alsmede de mogelijke wijziging van het gebruik en de intensiteit op het treinspoor tussen Groningen en Leeuwarden, worden actief gevolgd.

Qua lichthinder willen we met een actief beleid er op aansporen dat de nacht in gemeente Zuidhorn ook daadwerkelijk nacht is en blijft. Meer en beter verlichte straten, verlichte reclame maar ook verlichte stallen zijn veroorzakers van lichthinder. Een oplossing hiervoor kan gevonden worden in straatverlichting die minder diffuus schijnt.

Op het gebied van milieu hebben we onze taken toezicht, handhaving, meldingen en vergunningen belegd bij de Omgevingsdienst Groningen (ODG). Jaarlijks zullen wij middels het DUP de taken vaststellen die de ODG voor ons uitvoert (zoals de milieucontroles). We gebruiken het jaar 2014 om de nieuwe samenwerking te evalueren en waar nodig aan te passen.

Daar waar de gemeente het bevoegd gezag heeft, controleren we bedrijven en hun activiteiten. Bedrijven met risicovolle activiteiten bezoekt de ODG periodiek en ze voert eveneens activiteitgerichte controles uit. In het DUP geven we jaarlijks aan welke bedrijfsactiviteiten in het desbetreffende jaar worden gecontroleerd door de ODG en welke vergunningen en meldingen moeten worden beoordeeld op actualisatie. Tevens zorgt de ODG voor de beoordeling en de te volgen procedure bij Meldingen en Vergunningen.

Vanaf 2015 kopen we 100% duurzaam in. We gebruiken hiervoor de criteria die Piano³ hanteert. Omdat deze criteria niet altijd duurzaamheid in de volle breedte uitwerken, bepalen we of we deze criteria aanvullen met eigen duurzaamheidscriteria voor aanbestedingen en inkooptrajecten. We onderzoeken de mogelijkheid van inkoop van groen gas. Een ontwikkeling die wij van harte ondersteunen is bij de inkoop te kijken naar de Total Cost of Ownership, waarin de totale 'life cycle costs' worden afgewogen in plaats van slechts de initiële investering. Met de Westerkwartier gemeenten en het Inkoopbureau wordt onderzocht of wij deze werkwijze gaan hanteren en of we gezamenlijk duurzaamheidscriteria voor EMVI-aanbestedingen vaststellen.

---

³ Criteria opgesteld door het expertisecentrum aanbesteden.

5. Wat is er nodig om de doelen te realiseren in de komende vier jaar?

5.1. Projecten vastgesteld per jaar

We stellen bij het Duurzaamheidsbeleid jaarlijks een DuurzaamheidsUitvoeringsPlan (DUP) op. Met dit DUP maken we inzichtelijk welke taken en activiteiten prioriteit hebben voor onze gemeente en hoe we een duurzamere leefomgeving creëren. Per doelgroep leggen we in het DUP concrete stappen vast die we in dat jaar gaan zetten. De DUPs zijn de jaarlijkse bouwstenen waarmee we bouwen aan de concrete doelen voor de doeldatum 1 januari 2018. Bovendien voldoen we daarmee aan de wettelijke verplichting om voor de milieutaken jaarlijks te rapporteren welke activiteiten er uitgevoerd gaan worden.

5.2. Borging in de organisatie

5.2.1. Tijd en kennis

Iedere medewerker die een rol heeft binnen het Duurzaamheidsbeleid, heeft ook de tijd en kennis nodig om deze rol te kunnen vervullen. Deels vallen de taken binnen het huidige werkpakket, maar deels zullen medewerkers extra ruimte moeten krijgen om een project op te kunnen pakken.

Jaarlijks wordt in het DUP vastgesteld of de uit te voeren activiteiten passen binnen het reguliere werkpakket van de betrokken medewerkers. Past dit niet, dan wordt aangegeven hoeveel uur de medewerker naar verwachting nodig heeft voor een activiteit, zodat dit ingepast kan worden. Ook wordt aangegeven voor welke activiteiten externe ondersteuning nodig is. Dit kan ondersteuning zijn in kennis die een medewerker (nog) niet in huis heeft of het uitvoeren van een project waar geen tijd voor is bij de betrokken medewerkers.

Een belangrijke stap in het werken aan een duurzame leefomgeving is meer integraal werken. Alleen op die manier kan vroeg in het proces een gedegen afweging tussen sociale, ecologische en economische belangen worden gemaakt. Dit betekent dat de reguliere werkprocessen eventueel aangepast moeten worden, zodat de reguliere manier van werken een integrale manier van werken wordt. In de werkwijze wordt ook een stap ingebouwd die garandeert dat er in elk project beoordeeld wordt of er dubbele doelen te realiseren zijn.

5.2.2. Iedereen 'doet duurzaam'

Om een duurzame leefomgeving te kunnen realiseren, is het nodig dat in de eerste plaats de medewerkers die direct betrokken zijn bij het uitvoeren van dit Duurzaamheidsbeleid goed weten wat duurzaamheid is en hoe dit een plek heeft binnen hun werkzaamheden. Direct betrokken medewerkers hebben zich dit eigen gemaakt en weten wat zij kunnen bijdragen aan een duurzame leefomgeving.

Ook de medewerkers die niet direct betrokken zijn bij het Duurzaamheidsbeleid kunnen met hun activiteiten wel degelijk bijdragen aan de duurzame leefomgeving. In voorstellen voor het college en de Gemeenteraad wordt al standaard aangegeven of een voorstel een duurzaamheidscomponent heeft. Daarmee is geborgd dat iedere medewerker over duurzaamheid nadenkt in het opzetten van een projectplan.

Vooraf voor niet direct betrokken medewerkers is het belangrijk om te toetsen in hoeverre zij een eigen beeld kunnen vormen bij de duurzame leefomgeving waar we aan werken. Blijkt dat medewerkers hier moeite mee hebben, dan wordt er vanuit het management een korte training opgezet waarin medewerkers handen en voeten geven aan het begrip duurzaamheid.

5.3. Financiën

Dit beleidsplan bevat onze visie op duurzaamheid. Om deze visie ook tot resultaat te laten leiden, moeten we afspraken maken over de te nemen acties en welke inzet we voor die acties nodig hebben. Na vaststelling van deze beleidsnota, gaan we jaarlijks met alle betrokken medewerkers in gesprek om een DuurzaamheidsUitvoerings Plan (DUP) op te stellen. Naar aanleiding hiervan stellen we projectplannen op voor die projecten die niet tot de reguliere werkzaamheden behoren. Met deze projectplannen wordt inzichtelijk hoeveel tijd en financiële ruimte er nodig is om de projecten voortvloeiend uit dit beleid uit te kunnen voeren.

5.3.1. Personele capaciteit

Het DUP omvat projecten die door verschillende medewerkers, van verschillende afdelingen opgepakt gaan worden. Om een goede en voortvarende realisatie van de projecten mogelijk te maken, zijn twee rollen nodig: een coördinerende rol, neergelegd bij één persoon, en de projectinhoudelijke rol, ingevuld door meerdere betrokkenen.

Coördinatie door één persoon is noodzakelijk voor een goede en voortvarende realisatie van het DUP. Deze persoon zorgt dat aan het begin van het jaar wordt teruggekeken op het voorgaande jaar en wordt vooruit gekeken naar het komende jaar en legt de resultaten vast in het eDUP en het DUP voor het volgende jaar. Deze ondersteunt bij het opstellen van de projectplannen en heeft waar nodig ook een rol in projecten.

Wanneer de verschillende projecten van start gaan, kan de coördinator hierin een rol spelen. De coördinator draagt de projecten niet alleen, maar kan een ondersteunende rol hebben. Regelmatige terugkoppeling met het management en met de wethouder en het vastleggen van de voortgang in de uitvoering vergen ook de nodige inzet.

Het belangrijkste is dat de coördinator een verbindende factor is voor alle collega's die samen aan de realisatie van het Duurzaamheidsbeleid werken. Dit vergt regelmatige afstemming met de betrokken collega's.

Naar verwachting vraagt de coördinatiefunctie een volledige bezetting: 1 fte.

5.3.2. Financiële capaciteit

Naast de middelen die nodig zijn om de afzonderlijke projecten te financieren (welke we jaarlijks middels het DUP aan zullen vragen), hebben we structureel middelen nodig om het Duurzaamheidsbeleid op een juiste manier uit te kunnen voeren. Wij vragen u daarom om € 25.000 structureel toe te kennen aan duurzaamheidsbeleid voor voorlichting, educatie en algemene communicatiemiddelen.

6. Bijlage 1: Meerjarenprogramma Duurzaamheid

We werken in het Duurzaamheidsbeleid met verschillende doelgroepen, waarvoor concrete, reële doelen zijn gesteld. Met dit meerjarenprogramma zijn concrete acties bepaald die het behalen van deze doelen dichterbij brengen. Dit betekent echter niet dat er tussen nu en 2017 geen ruimte meer is om activiteiten toe te voegen die nu niet benoemd zijn. We zullen gedegen afwegingen moeten maken per project: maakt deze nieuwe activiteit dat reeds voorziene activiteiten niet meer uitgevoerd kunnen worden? Dit zullen we vastleggen in het DUP van dat jaar.

6.1. Duurzame lokale economie

Over vier jaar:

- Hebben we ieder jaar bij de ondernemers gepolst hoe zij met 'duurzaamheid' bezig zijn (energiebesparing, afvalscheiding en afval als grondstof, Cradle2Cradle, hergebruik, rijden op groene brandstoffen, inzet van mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt, leer-werk-trajecten, meer aandacht voor groen en natuur rondom het bedrijf, etc.) en is met hen bepaald met welk onderwerp zij aan de slag zouden willen. Rondom dit onderwerp wordt dat jaar een bijeenkomst van de Ondernemersvereniging in de gemeente Zuidhorn ingevuld. Ook is de vraag gesteld of de ondernemers geïnteresseerd zijn in een jaarlijkse uitreiking van een prijs voor de 'duurzaamste ondernemer' of 'grootste energiebespaarder', door het College van B&W. Dit doen wij in gesprek met ondernemers- en handelsverenigingen in de gemeente.
- Hebben we ons ingespannen om jaarlijks ten minste 2 ondernemers te ondersteunen in het zetten van stappen naar een meer duurzame bedrijfsvoering, bijvoorbeeld door een overstap naar rijden op groen gas, het plaatsen van zonnepanelen of door producten, grondstoffen of kennis en ervaring uit de regio te betrekken.
- Is er met agrarische verenigingen gesproken over wat zij rondom duurzaamheid doen en waar zij behoefte aan hebben om samen met de gemeente aan te werken. Kunnen we dat in het Westerkwartier realiseren? Wat doen de agrariërs al? Leren ze van elkaar? Kunnen wij dat faciliteren? Etc.
- Is de beleidsafdeling van LTO gevraagd om ons te informeren over hun aanpak en ambities waar het gaat om CO₂-reductie in de agrarische sector.
- Hebben we jaarlijks, tijdens de reguliere overlegmomenten, met de bedrijven op de bedrijventerreinen ten minste één keer over duurzaamheid op de bedrijventerreinen gesproken.
- Hebben we een beknopt overzicht met een aantal duurzame maatregelen waarop bedrijven *over het algemeen* snel kunnen inverdiene.
- Is er met enkele nog nader te bepalen ondernemers in de gemeente besproken of zij collega-ondernemers willen vertellen over hun invulling van 'duurzaam ondernemen'. Zo ja, dan is er voor ondernemers uit de gemeente een bijeenkomst georganiseerd waarin deze ondernemers hun verhaal hebben verteld (1 of 2 bijeenkomsten).
- Is bij elke aangevraagde vergunning voor een ondernemer aandacht besteed, in een gesprek met de ondernemer, aan energiebesparing en overige verduurzaming door de ondernemer.

6.2. Duurzaamheid onder de inwoners

6.2.1. Huurwoningen

Over vier jaar:

- Zijn er met Wold & Waard in 2015 nieuwe prestatieafspraken gemaakt, waarin hun duurzaamheidsambitie is vastgelegd.

6.2.2. Koopwoningen

Over vier jaar:

- Hebben we het project Slim Wonen Westerkwartier tot en met 2015 voortgezet. En hebben we vervolgstappen ondernomen.

6.2.3. Voorzieningen

Over vier jaar:

- Hebben we vastgesteld dat de subsidieverlening voor huisvesting van welzijnsverenigingen (denk aan dorpshuizen, sportverenigingen, etc.) gekoppeld wordt aan een te leveren energieprestatie, naast de reguliere tegenprestatie.
- Hebben wij samen met het NDCE en een basisschool een lespakket ontwikkeld over zonnepanelen en zonne-energie, dat ook is gebruikt op ten minste 2 andere scholen.
- Is bij (ver)bouw van gebouwen een duurzaamheidsslag gemaakt. Wanneer een welzijns- of sportvereniging of school een eigen gebouw gaat (ver)bouwen, neemt de gemeente het initiatief om een duurzaamheidsslag te bespreken.

6.3. Duurzame Ruimtelijke ontwikkelingen

Over vier jaar:

- Zijn bij substantiële nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen projectteams gevormd binnen de gemeente, waarin duurzaamheid vertegenwoordigd is. Er zijn integrale afwegingen gemaakt tussen alle relevante thema's.
- Is bij alle nieuwbouwlocaties een gescheiden rioolstelsel aangelegd. Het hemelwater wordt dan gescheiden van het vuilwaterriool afgevoerd.
- Is bij substantiële ruimtelijke ontwikkelingen ruim aandacht geweest voor een aantrekkelijke, karakteristieke en kwalitatief goed te onderhouden groenstructuur.
- Is bij substantiële ruimtelijke ontwikkelingen gekozen voor een groene inrichting die een hoge biodiversiteit oplevert.
- Is bij substantiële ruimtelijke ontwikkelingen aandacht besteed aan welzijnsdoelen, zoals het mogelijk maken van ontmoetingen (door groene voorzieningen, bijvoorbeeld de normen van Jantje Beton bij speeltuinen, dorpshuis, etc.) en het in de buurt hebben van voorzieningen.
- Is met de ontwikkelaars direct bij de start van de projecten gesproken over de kansen voor duurzaamheid, vooral voor het investeren in de schil van gebouwen.
- Zijn alle nieuwbouwlocaties ontwikkeld met een EPL van ten minste 8 en hebben we gestreefd naar woningen met ten minste 25% scherpere EPC dan de geldende norm.
- Zijn op alle nieuwbouwlocaties ook energieneutrale woningen gerealiseerd, ten minste 1 per locatie.
- Is er bij elke ruimtelijke ontwikkeling aandacht voor zongericht verkavelen.
- Is voor alle nieuwe utiliteitsgebouwen een met 10% verscherpte EPC nagestreefd.
- Is bij alle ruimtelijke ontwikkelingen specifiek aandacht besteed, samen met de ontwikkelaar, aan de communicatie over de duurzaamheid van de ontwikkeling.
- Hebben we steekproefsgewijs bij oplevering van nieuwbouwwoningen opnames met een warmtecamera laten maken door de aannemer (na afspraken vooraf). Dit is bij ten minste 10 woningen uitgevoerd.

6.4. Duurzame gemeentelijke organisatie

6.4.1. Wegenonderhoud en civiele werken

Over vier jaar:

- Is bij al het wegenonderhoud 'werk met werk'-gemaakt: met de maatregelen aan de weg, zijn ook kansen benut om in ieder geval:
  - Verhard oppervlak af te koppelen van het vuilwaterriool.
  - Het aanwezige groen uit te breiden of nieuw groen aan te planten.
  - Te kiezen voor duurzame maatregelen, zoals in materiaalkeuze, in inrichting van het gebied om de weg heen (soortenkeuze, mogelijkheden creëren voor flora en fauna, biodiversiteit) en op het sociale vlak door social return on investment en stil te staan bij de mogelijkheden voor fietser en wandelaar.
  - Geluid te reduceren.
- Is in ten minste 4 projecten geëxperimenteerd met aanbestedingen waarin wordt beoordeeld op duurzaamheid, bijvoorbeeld met een EMVI rond CO₂-reductie en de keuze voor materialen en materieel en transport van materialen, materieel en personen.

- Is bij alle rioolvervangingen waar een gemengd stelsel is vervangen door een gescheiden stelsel een stimuleringsbijdrage van maximaal € 400,- per perceel verstrekt aan bewoners en bedrijven als deze de regenwaterafvoeren van het pand afkoppelen van het vuilwaterriool en aansluiten op het regenwaterriool. Inwoners kunnen daarbij tegen gereduceerd tarief een regenwaterton bestellen bij de gemeente.
- Is bij elke vervanging van de openbare verlichting de keuze gemaakt voor energiezuinige verlichting.

6.4.2. Maatschappelijk vastgoed

Over vier jaar:

- Is er een structurele en grootschalige aanpak opgezet om van ambities naar uitvoering te komen voor de verduurzaming van het vastgoed. Deze is vastgelegd in het te verduurzamen MeerJarenOnderhoudsPlan (MJOP) voor het maatschappelijk vastgoed.
- Is het MJOP voorbereid onder o.a. de volgende randvoorwaarden:
  - Beschikbaarheid van expertise en middelen.
  - Samenwerking binnen diensten.
  - Denken vanuit Total Cost of Ownership, duurzaamheid zien als businesscase.
  - Rekenen met realistische terugverdiertijden en stijgende energieprijzen.

En met de volgende stappen:

Inventariseren en organiseren

- Vastgoedportefeuille in beeld.
- Energiecijfers in beeld.
- Huur- en beheercontracten in beeld.
- Cijfers transparant (huren en subsidies ontvlechten).
- Ambities bepalen, bijvoorbeeld 'minimaal energielabel B'.
- Financiering of budget regelen.
- Selecteren van (clusters van) gebouwen voor verduurzaming.
- Zijn de volgende opties opgenomen in het MJOP of uitgevoerd in separate projecten:

Strategische, technische en energetische opties

  - Bemeteren, monitoren en analyseren van de energiedata.
  - Herinregelen van klimaatinstallaties.
  - Uitvoeren van maatregelen uit de Wet milieubeheer (organisaties met minimaal jaarlijks verbruik van 50.000 kWh of 25.000 m³ gas zijn verplicht maatregelen met terugverdiertijd < 5 jaar door te voeren).
- In geval van renovatie of groot onderhoud is gekeken naar de optimalisatie van de energiehuishouding.
- Is nader bepaald of er volgende stappen gezet kunnen worden:
  - Het beheer van het vastgoed uitbesteden via een ESCo, met een energieprestatiecontract. Of,
  - De split incentive oplossen, bijvoorbeeld via Greenlease (prestatiecontract waarin eigenaar en gebruiker afspraken vastleggen over besparingen, monitoring, gebruik en exploitatie, wederzijdse verantwoordelijkheid en verdeling van kosten, baten en risico's).

6.4.3. Duurzaam inkopen

Over vier jaar:

- Wordt er sinds 2015 voor 100% duurzaam ingekocht volgens de criteria van Pianoo.
- Is er in 2014 vastgesteld of de criteria van Pianoo worden uitgebreid met eigen duurzaamheidscriteria voor aanbestedingen en inkooptrajecten. Zo ja, dan zijn deze criteria uiterlijk in Q1 van 2015 beschikbaar.
- Is er met de Westerkwartier gemeenten en het Inkoopbureau vastgesteld hoe we gezamenlijke duurzaam inkopen. In de besluitvorming wordt meegenomen:
  - Om in projecten met een omvang boven een bepaalde grens altijd de TCO benadering te hanteren (Total Cost of Ownership, waarin de totale Life Cycle Costs worden afgewogen i.p.v. slechts de initiële investering).
  - Om vaste EMVI-onderdelen te ontwikkelen.

6.4.4. Afval

Over vier jaar:

- Hebben we vastgehouden aan het contract met de Milieuboer of een vergelijkbaar contract met een andere opdrachtnemer, voor de gescheiden inzameling van:
  - glas
  - groente- en fruitschillen
  - handzaam oud ijzer
  - kleding
  - metalen
  - oud papier
  - plastic
- Hebben we onderzocht wat de scheidingspercentages van de verschillende ingezamelde stromen zijn en hebben we vastgesteld welke we voor 2017 nastreven.
- Hebben we met onze ondernemers besproken of er mogelijkheden zijn om binnen de gemeente kringlopen te sluiten en afval als grondstof in te zamelen.
- Hebben we de gesubsidieerde aanschafmogelijkheid van regentonnen en compostvaten elk jaar voortgezet.

6.4.5. Bodem

Over vier jaar:

- Hebben we de Nota Bodembeheer en de bodemkwaliteitskaarten vastgesteld. Hierin staan de regels die gevolgd moeten worden voor milieuhygiënisch hergebruik van grond.
- Voert de Omgevingsdienst Groningen (ODG) taken uit die door de gemeente zijn vastgesteld in de jaarlijkse DUPs.

6.4.6. Water

Over vier jaar:

- Hebben we de Kaderrichtlijn Water verder uitgevoerd.
- Hebben we de afkoppeling van hemelwater door de aanleg van gescheiden rioolstelsels gecontinueerd.
- Laat het vGRP zien wat we hebben uitgevoerd op het gebied van water.

6.4.7. Geluid

Over vier jaar:

- Voert de Omgevingsdienst Groningen (ODG) taken uit die door de gemeente zijn vastgesteld in de jaarlijkse DUPs.
- Zijn we de bij nieuwbouw, herinrichtingsplannen en aanleg van nieuwe wegen uitgaan van de grenswaarden uit de Wet geluidhinder.
- Hebben we het aantal te volgen procedures voor het stellen van hogere grenswaarden tot een minimum beperkt.
- Hebben we ondanks vele ontwikkelingen op het spoor en op de weg, geen toename van het aantal geluidgehinderden, eventueel door geluidswerende maatregelen.

6.4.8. Licht

Over vier jaar:

- Is het percentage straatverlichting met minder diffuus licht toegenomen.
- Is hinderlijk licht van ondernemers en agrariërs verminderd.

6.4.9. Vergunningen, toezicht en handhaving

Over vier jaar:

- Hebben we elk jaar de opdracht gegeven aan de ODG omtrent de uitvoering van vergunningen, toezicht en handhaving.
- Hebben we elk jaar de opdracht gegeven aan de ODG omtrent de uitvoering van reguliere controles en het behandelen van milieuklachten.

- Hebben we alle milieutaken die zijn overgedragen aan de ODG in een samenwerkingsovereenkomst uitgewerkt en de daaruit voortvloeiende werkzaamheden elk jaar bij de ODG ondergebracht.

6.4.10. Groene energie

Over vier jaar:

- Is er op nog 2 gemeentelijke gebouwen energieopwekking gerealiseerd, met zonnepanelen of kleine windenergie toepassingen.
- Hebben we de haalbaarheid onderzocht van het inkopen van groen gas voor alle gemeentelijke gebouwen.

6.4.11. Communicatie

Over vier jaar:

- Is er in 2014 een communicatieplan opgesteld waarmee de gemeente structureel en volgens een vaste opmaak communiceert over duurzaamheid: over wat de gemeente zelf doet (goede voorbeeld geven) en welke mooie projecten andere organisaties hebben gedaan en informerend over regionale / landelijke regelingen of ontwikkelingen.

Bijlage 2: Verklaring afkortingen

DOB-methode	Duurzaam Onkruid Bestrijden
DUP	Duurzaamheid UitvoeringsPlan
e-DUP	Evaluatie van het Duurzaamheids UitvoeringsPlan
e-MUP	Evaluatie van het Milieu UitvoeringsPlan
EPC	Energie Prestatie Coëfficiënt.
EPL	Energie Prestatie op Locatie.
EMVI	Economisch Meest Voordelig Inkopen
ESCo	Energy Service Companies.
LTO	Land- en Tuinbouw Organisatie
MJP	Meerjarenplan
MJOP	Meerjaren Onderhoudsplan
MKB	Midden- en Kleinbedrijf
MUP	Milieu UitvoeringsPlan
ODG	Omgevingsdienst Groningen
vGRP	verbreed Gemeentelijk RioleringsPlan